

POREZ NA DOHODAK

mr. sc. Marina KESNER-ŠKREB
Institut za javne financije, Zagreb

Pojmovnik*
UDK 336.21
JEL H71

Porez na dohodak definira se kao izravni porez, tj. kao porez koji se nameće izravno na dohodak osobe ili domaćinstva koje bi trebali snositi porezni teret. Porez na dohodak najtipičniji je oblik izravnih poreza, dok je porez na promet najtipičniji neizravni porez.

Porez na dohodak nameće se na oporezivi dohodak pojedinaca, obično prema progresivnim poreznim stopama. Upravo je to njegovo strukturno obilježje jedna od temeljnih vrijednosti poreza na dohodak jer se zbog tog svojstva on može dobro prilagoditi sposobnosti plaćanja pojedinaca i domaćinstva. Kako se može dobro prilagoditi sposobnosti plaćanja, njegovom se primjenom odnosno unošenjem progresivnosti u njegov sustav može postići pravednija raspodjela dohotka nakon oporezivanja nego prije oporezivanja. Zato je on u najvećem broju zemalja jedan od osnovnih poreza čijom se progresivnosti unosi pravednost u porezni sustav. Tako se porez na dohodak sa stajališta pravednosti smatra superiornim s obzirom na ostale poreze¹.

Pojednostavnjeno rečeno, izračun obveze poreza na dohodak provodi se u četiri faze:

I. dohodak iz svih izvora – troškovi ostvarenja dohotka = bruto dohodak

II. bruto dohodak – porezni odbici i izuzeća = oporezivi dohodak

III. oporezivi dohodak × porezna stopa = obveza poreza na dohodak

IV. obveza poreza na dohodak – odbici od porezne obveze = konačna obveza poreza na dohodak.

Teorijski je uobičajeno pri oporezivanju dohotka primijeniti Haig-Simonsovu definiciju cjelokupnog dohotka prema kojoj poreznu osnovicu mora činiti dohodak iz svih izvora. Prema toj definiciji, dohodak je jednak novčanoj vrijednosti potrošne snage pojedinca u nekom razdoblju, tj. dohodak je jednak iznosu koji se stvarno potroši u nekom razdoblju uvećanome za neto prirast imovine ili štednju. Neto prirast imovine ili štednja mora biti uključena u gornju definiciju dohotka zato što štednja znači potencijalno moguće povećanje potrošnje. Prema tome, dohodak definiran prema Haig-Simonsovu načelu mora uključivati sve izvore porasta potenci-

---

* Primitljeno (*Received*): 30.1.2004.

Prihvaćeno (*Accepted*): 16.2.2004.

¹ Detaljnije o elementima poreza na dohodak vidjeti u Kesner-Škreb (1997, 1998, 2000).

jalne potrošnje. Dohodak bi, dakle, trebao obuhvatiti sve oblike novčanog dohotka (kao što su plaće, nadnice, kamate i dividende), zatim imputirane ili pripisane dohotke (tj. imputiranu ili pripisanu rentu vlasnika stanova i kuća u kojima stanuju), kao i porast vrijednosti imovine (tzv. kapitalne dobitke bez obzira na to jesu li oni realizirani ili ne). Tako definiran dohodak čini najširi mogući obuhvat dohotka. On se, naravno, mora prilagoditi uvjetima u kojima pojedinac živi. To se ponajprije odnosi na davanje olakšica samom poreznom obvezniku, obitelji s djecom i invalidima, čime se smanjuje porezna osnovica i ublažava porezni teret.

No u stvarnosti malo koja zemlja primjenjuje tako široko definiranu osnovicu poreza na dohodak. Stoga je osnovica poreza na dohodak u praksi izraz kompromisa uvjetovanog različitim faktorima administrativne, socijalne, političke, pravne ili institucionalne prirode koji se razlikuju od zemlje do zemlje.

Iako se oporezivi dohodak obično ograničava na dohodak dobiven u gotovini, pokatkad se oporezuju imputirane ili pripisane rente vlasnika stanova i kuća u kojima oni stanuju, te dohodak dobiven u naturi (kao što je iznajmljivanje kuća, upotreba automobila ili drugi prihodi uz plaću koje zaposleniku daje poslodavac). No te oblike dohotka u praksi je teško obuhvatiti, pa se oni često ne uključuju u punom iznosu u osnovicu poreza na dohodak. Kad je riječ o imputiranoj ili pripisanoj renti vlasnika stanova i kuća u kojima oni stanuju, dohotkom se smatra neto rentna vrijednost, tj. bruto rentna vrijednost umanjena za troškove održavanja, amortizaciju i sl. Neto rentna vrijednost obično se zasniva na katastarskoj vrijednosti imovine, koja često podcjenjuje njezinu stvarnu tržišnu vrijednost. Također je vrlo teško utvr-

diti vrijednost dohotka dobivenog u naturi, te se u tom slučaju porezne vlasti obično oslanjaju na izvještaje poslodavaca koji ne moraju biti pouzdani.

U praksi se tako sve više zemalja udaljavalo od Haig-Simonsova načela oporezivanja sveobuhvatnog dohotka. Bujala su razna izuzeća i olakšice, različiti tretmani pojedinih oblika dohotka te sve veći broj poreznih stopa. Tako je porez na dohodak u mnogim razvijenim zemljama postao izuzetno složen, s visokim troškovima prikupljanja poreza, kako za poreznu upravu, tako i za porezne obveznike, čime je narušeno načelo jednostavnosti tog poreza. Osim toga, očevidna pravednost progresivnog poreza na dohodak bivala je ugrožena poreznim oslobođenjima koja su omogućivala mnogim bogatim poreznim obveznicima da uz vješte savjetnike smanje svoju obvezu poreza na dohodak. Tako su zaposlenici snosili sve veći relativni teret poreza na dohodak. Time je dolazilo u pitanje i načelo pravednosti tog poreza. Osim toga, mnogi su fiskalni stručnjaci sve više postajali svjesni kako postojeći sustav poreza na dohodak može iskriviti štednju, investicije i odluke o financiranju i proizvodnji, te su zato postajali sve uvjereniji da to ima negativne učinke na razinu štednje kućanstva i na ponudu rada. Tako je, osim načela jednostavnosti i pravednosti, postajalo sve upitnije i načelo učinkovitosti poreza na dohodak.

World Bank (1991) u svojim preporukama smatra kako se dobar porez na dohodak zasniva na malom broju poreznih razreda (ne više od tri), snižavanju gornje granične porezne stope (ne viša od 40%), širenju porezne osnovice ukidanjem izuzeća i smanjivanjem oslobođenja, oporezivanjem dohotka poljoprivrednika i samo-

stalnog rada te oporezivanjem raznih do-
dataka na plaću (topli obrok, prijevoz).
Pravednost se postiže uvođenjem progresiv-
nosti putem određivanja dovoljno visokog
osobnog odbitka (na visinu jednog BDP-a
po stanovniku ili u zemljama s lošom
poreznom administracijom do dva BDP-a
po stanovniku). Takav porez na dohodak
ima široku poreznu osnovicu i blagu
progresivnost. Porez se treba ubirati uz
jednake uvjete za domaće i inozemne po-
rezne obveznike.

LITERATURA

Baumol, J. W. and Blinder, S. A., 1991. *Economics: principles and policy*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.

Cnossen, S. and Messere, K., 1990. "Income Tax Reforms in OECD Member Countries". *IBFD Bulletin*, 40 (10), 463-483.

Kesner-Škreb, M., 1997. "Stope poreza na dohodak – pojmovnik". *Financijska praksa*, 21 (4), 583-586.

Kesner-Škreb, M., 1998. "Oporezivanje kapitalnih dobitaka – pojmovnik". *Financijska praksa*, 22 (6), 727-730.

Kesner-Škreb, M., 2000. "Porezni odbici – pojmovnik". *Financijska teorija i praksa*, 24 (2), 271-274.

Musgrave R. A. and Musgrave, P. B., 1989. *Public Finance in Theory and Practice*. New York: McGraw-Hill.

Owens, J. and Whitehouse, W., 1996. "Tax Reform for the 21st Century". *IBFD Bulletin*, 46 (11-12), 538-547.

Rosen, S. H., 1999. *Public Finance*. Boston: Irwin McGraw-Hill.

Stiglitz, J. E., 1986. *Economics of the Public Sector*. New York: W.W. Norton.

World Bank, 1991. *Lessons of Tax Reform*. Washington: The World Bank.